

## Innehåll

Redovisning av uppdrag om att genomföra fortbildnings-insatser för att förbättra kvaliteten inom studie- och yrkesvägledningen .....	2
1. Sammanfattning .....	2
2. Inledning .....	3
3. Insatser .....	3
3.1 Kurser .....	5
3.2 Utbildningspaketet skola-arbetsliv .....	6
3.2.2 Innehåll .....	7
3.2.3 Lärosätenas processtöd .....	7
3.2.4 Deltagande i utbildningspaketet skola-arbetsliv .....	8
3.2.5 Uppföljning av utbildningspaketet skola-arbetsliv .....	9
3.2.6 Utveckling av utbildningspaketet skola-arbetsliv .....	9
3.2.7 Utbildningspaket för beslutsfattare .....	10
3.3 Processledarutbildning för studie- och yrkesvägledare .....	10
3.4 Studie- och yrkesvägledning och digitalisering .....	12
3.5 Stödmaterial .....	12
3.6 Föreläsningar och workshops .....	13
3.7 Prao - praktisk arbetslivsorientering .....	13
4. Samverkan .....	14
4.1 Samverkan inom Skolverkets olika uppdrag .....	14
4.2 Samverkan med lärosäten .....	15
4.3 Referensgrupp med studie- och yrkesvägledare .....	16
4.4 Samverkan med de regionalt utvecklingsansvariga .....	16
4.5 Forum för nationell samverkan med andra myndigheter .....	17
4.6 Ett nationellt forskarnätverk .....	17
5. Uppföljning och utvärdering av studie- och yrkesvägledning .....	18
5.1 Uppföljning av studie- och yrkesvägledning i grund- och gymnasieskolan .....	18
5.2 Skolverkets kvalitativa utvärdering ur ett elevperspektiv .....	18
6. Career management skills (CMS) .....	19
6.1 Nordiskt samarbete om CMS – karriärkompetens .....	19
7. Reflektioner och utmaningar .....	20
8. Fortsatt arbete med uppdraget .....	22
8.1 Utåtriktade insatser .....	22
8.2 Spridning .....	22
8.3 Uppföljning och samverkan .....	23
<b>Bilaga: Studie- och yrkesvägledning integrerad i undervisningen i grundskolan – utifrån ett elevperspektiv</b>	

## Redovisning av uppdrag om att genomföra fortbildningsinsatser för att förbättra kvaliteten inom studie- och yrkesvägledningen

### 1. Sammanfattning

Statens skolverk ska givet i regleringsbrev för budgetåret 2018<sup>1</sup> genomföra fortbildningsinsatser för främst studie- och yrkesvägledare för att förbättra kvaliteten inom vägledningen. Fortbildningsinsatserna ska inriktas mot att utveckla studie- och yrkesvägledningen med särskilt fokus på ökade kunskaper om arbetsmarknaden. Insatserna ska vidare fokusera på att stärka jämställdhetsperspektivet för att bidra till att elevernas studie- och yrkesval inte begränsas av kön, social eller kulturell bakgrund.

Studie- och yrkesvägledning är ett ansvar för hela skolan och ska integreras kontinuerligt i utbildningen<sup>2</sup>. Skolverkets hittills genomförda insatser har därför förutom att fortbilda studie- och yrkesvägledare, till stor del fokuserats på den studie- och yrkesvägledning som ska bedrivas i undervisningen. Detta har gjorts genom olika utbildningsinsatser. Insatserna upplevs ha effekt på skolor där studie- och yrkesvägledning ses som ett gemensamt uppdrag. Lärare upplever till exempel att elevernas studiemotivation ökar när ett skola-arbetslivsperspektiv i högre grad kopplas till undervisningen. I intervjuer med elever framkommer att det är viktigt att visa på nyttan med olika ämnen och att vidga framtidsperspektiven, för att öka intresset för lärande. Där huvudmän och skolledare ser studie- och yrkesvägledning som en del i det systematiska kvalitetsarbetet ökar möjligheterna för en likvärdig studie- och yrkesvägledning.

I de insatser där studie- och yrkesvägledare och skolledare deltar tillsammans känner sig studie- och yrkesvägledarna stärkta i sin yrkesroll och skolledarna lyfter värdet i att gemensamt diskutera hur arbetet med studie- och yrkesvägledning ska organiseras. Insatserna gör därmed även skillnad på beslutsfattarnivå. Styrning och resursfördelning förbättrar förutsättningarna för arbetet med studie- och yrkesvägledning, vilket syns tydligt i de verksamheter där vägledning ingår i det systematiska kvalitetsarbetet. Där studie- och yrkesvägledningen är lågt prioriterad finns fortsatta behov av ett arbete med att stärka detta kunskapsområde.

I denna delredovisning ges en redogörelse för vad Skolverket har gjort inom uppdraget under 2018 samt en kort beskrivning av vilka insatser som planeras under 2019.

---

<sup>1</sup> Regeringsbeslut 2017-12-18. Regleringsbrev för budgetåret 2018 avseende Statens skolverk. U2017/05023/BS (delvis), U2017/05037/S beskrivet i regleringsbrev för 2017, U2017/05023/BS, U2016/01708/S, U2016/04154/GV m.fl., uppdrag 19.

<sup>2</sup> *Skolverkets allmänna råd med kommentarer - arbete med studie- och yrkesvägledning*. (SKOLFS2013:180). Stockholm: Skolverket

## 2. Inledning

Med nära sex års erfarenhet av insatser för att stärka och utveckla studie- och yrkesvägledningen i skolan, inom nuvarande regeringsuppdrag som startade 2013, är Skolverket fortsatt stärkt i sin uppfattning att studie- och yrkesvägledning har en betydande roll för att möta utvecklingen i samhället. En väl fungerande vägledning gör det möjligt för elever att kunna välja utbildning och yrken utan att begränsas av kön, social eller kulturell bakgrund. En snabbt föränderlig arbetsmarknad och ett stort utbud av inriktningar och valmöjligheter ställer krav på individens förmåga att kunna hantera, fatta beslut och genomföra dessa. Med andra ord behöver eleven ges möjlighet att utveckla en så kallad valkompetens<sup>3</sup>.

För att elever och studerande i alla skolformer ska kunna utnyttja de möjligheter till egna val som erbjuds, förutsätts att de får likvärdig och opartisk information om utbildningsutbud och arbetsliv utifrån sina intressen och förutsättningar.

En utvecklad studie- och yrkesvägledningsverksamhet kan minska risken för avhopp, studieavbrott och felval samt motverka segregation. Med tidig och kontinuerlig vägledning utvecklas elevernas förmåga att välja och fatta beslut. Genom att skolan vidgar perspektivet på arbetslivets olika möjligheter kan också en bättre balans för både individens och samhällets kompetensförsörjning nås.

Samtidigt som flertalet studier, rapporter och forskning visar att studie- och yrkesvägledning möjliggör och underlättar för människor att kunna göra medvetna utbildnings- och yrkesval ställer också skollagen krav på studie- och yrkesvägledning<sup>4</sup>. Elever i alla skolformer utom förskolan och förskoleklassen ska ha tillgång till personal med sådan kompetens att deras behov av vägledning inför val av framtida utbildnings- och yrkesverksamhet kan tillgodoses.

## 3. Insatser

Inom uppdraget genomför Skolverket flera olika fortbildningsinsatser som riktas till studie- och yrkesvägledare, lärare och skolledare i både kommunal och fristående verksamhet. Insatserna bygger på att öka kunskapen om studie- och yrkesvägledning. Flertalet studier och rapporter som tagits fram visar att organisering av studie- och yrkesvägledningen brister och att både tillgång och kvalitet varierar. Samtidigt visar andra rapporter och forskning<sup>5</sup> att studie- och yrkesvägledning är ett effektivt verktyg till att motverka avhopp och könstraditionella val samt att undervisning kopplad till arbetslivet kan leda till ökad motivation hos eleverna.

---

<sup>3</sup> *Skolverkets allmänna råd med kommentarer - arbete med studie- och yrkesvägledning*. (SKOLF5:2013:180). Stockholm: Skolverket

<sup>4</sup> 2 kap 29 § skollagen (2010:800)

<sup>5</sup> Statens offentliga utredningar (SOU 2016:94). *Saknad! Uppmärksamma elevers frånvaro och agera*. Stockholm: Utbildningsdepartementet

Malmö högskola (2015) *Tala om arbetslivet! Ett genusmedvetet och normkritiskt metodmaterial för hela skolan*. Stockholm: Skolverket

Wery, Jessica och Thomson, Margareta Maria (2013). Motivational strategies to enhance effective learning in teaching struggling students, i *Support for learning* 28(3), s.103-108.

Under 2018 publicerade riksdagens utbildningsutskott en uppföljning av studie- och yrkesvägledningen i grund- och gymnasieskolan<sup>6</sup>. Där beskrivs bland annat behovet av att öka kunskapen hos huvudmän och skolledare, vikten av att systematisera arbetet med studie- och yrkesvägledning samt behovet av en tydligare statlig reglering.

Lärarnas riksförbund<sup>7</sup> har tidigare beskrivit skolornas olika förutsättningarna för studie- och yrkesvägledning. De lyfter att vägledningen behöver förstärkas med en tydligare ledning och organisering, vilket kräver kunskap. Studie- och yrkesvägledare har ofta god kännedom om området men har sällan mandat att påverka hur vägledningen ska utformas och genomföras som hela skolans ansvar.

Malmö universitet och Umeå universitet ser i sin pågående studie om karriärlärande<sup>8</sup> att eleverna på grundskolan önskar mera vägledning inte minst för att kunna orientera sig på arbetsmarknaden men att de saknar både kunskap om och vägledning inför framtidsval.

Fryshuset, tillsammans med Mentor Sverige och ungdomar.se, skriver i sin rapport ”Unga röster”<sup>9</sup> att många ungdomar saknar tillräcklig kunskap om arbetsmarknaden och att kontakten med vuxenvärlden är en avgörande faktor för att göra sig förberedda för vuxenlivet och i sin tro på framtiden.

Universitets- och högskolerådet (UHR) beskriver i sin rapport<sup>10</sup> från 2017 hur snedrekryteringen till högre studier ser ut och konstaterar att utbildning går i arv. I rapporten skriver de att studie- och yrkesvägledningen, som ska fungera kompensatoriskt, inte når de ungdomar vars vårdnadshavare inte har högskoleutbildning.

I Barnombudsmannens senaste årsrapport<sup>11</sup> finns konkreta förslag om att stärka studie- och yrkesvägledningen i utsatta kommuner och förorter, i syfte att motverka segregation och därmed öka likvärdigheten för eleverna. I Skolverkets kartläggning av huvudmäns arbete med att motverka skolsegregation<sup>12</sup> lyfts vikten av att väga upp skillnader i elevernas förutsättningar vad gäller språkkunskaper och hur viktigt det är att vidga perspektiven på framtidsmöjligheter. Dessa insatser med

---

<sup>6</sup> Utbildningsutskottet (2018) *Studie- och yrkesvägledning i grundskolan och gymnasieskolan* (Rapporter från riksdagen 2017/18:RFR24) Stockholm: Riksdagstryckeriet

<sup>7</sup> Lärarnas riksförbund (2017) *Vägledning måste bli hela skolans ansvar* (juni 2017). Stockholm: Lärarna riksförbund

<sup>8</sup> Pågående projekt om karriärlärande i grundskolan. Umeå universitet och Malmö universitet (Lovén, intervju 2018)

<sup>9</sup> Fryshuset, Mentor Sverige och ungdomar.se (2017). *Unga röster: Tema inför valet 2018* (rapport nr 3). Stockholm: Fryshuset

<sup>10</sup> Universitets- och högskolerådet (2017). *Utbildning går i arv*. (Rapport 2017:3). Stockholm: Universitets- och högskolerådet

<sup>11</sup> Barnombudsmannen (2018) *Utanförskap, våld och kärlek till orten*. Stockholm: Barnombudsmannen

<sup>12</sup> Skolverket (2018) *PM Skolsegregation: Kartläggning av huvudmäns arbete med att motverka skolsegregation*. (Dnr 2018:00332)

kompensatorisk prägelse upplevs motverka de negativa effekter som tenderar att sammanfalla med segregation.

Studie- och yrkesvägledning kan beskrivas i både vid och snäv bemärkelse<sup>13</sup>. Vägledning i vid bemärkelse är all den verksamhet som bidrar till att ge elever kunskaper och färdigheter som underlag för att fatta beslut om framtida studie- och yrkesval. Det handlar till exempel om praktiska arbetslivserfarenheter, undervisning som rör arbetslivet, studiebesök, utbildningsinformation och aktiviteter för att utveckla elevens självkännet. Studie- och yrkesvägledning i snäv bemärkelse är den personliga vägledning som studie- och yrkesvägledaren ger i form av vägledningssamtal individuellt och i grupp. Här ges den enskilde eleven möjlighet att reflektera över sig själv i relation till olika framtidsvägar.

I Skolverkets insatser med fokus på studie- och yrkesvägledning i vid bemärkelse är därför lärare en viktig målgrupp att nå för att arbeta med studie- och yrkesvägledning i undervisningen. I tidigare utvärderingar<sup>14</sup> och i Skolverkets insatser efterfrågar målgruppen mer kunskap och verktyg för hur de kan arbeta med vägledningsfrågor i undervisningen utan att det ska öka deras arbetsbörda. Därför är det också viktigt att de som styr, leder, organiserar och dimensionerar verksamheten tar sitt ansvar vilket bekräftas i den studie om styrning och organisation av den vida vägledningen som genomfördes 2016 av Malmö universitet<sup>15</sup>. Arbetet med att också aktivt försöka nå beslutsfattare, i första hand på förvaltningsnivån, skolledare och också på den politiska nivån har fortsatt under 2018. Insatserna inom uppdraget är riktade till alla skolformer.

### 3.1 Kurser

Inom ramen för uppdraget att genomföra fortbildningsinsatser för att öka kvaliteten i studie- och yrkesvägledningen har Skolverket under 2018 fortsatt att via olika lärosäten erbjuda ett antal kurser. Syftet med samtliga kurser är att stärka studie- och yrkesvägledningen genom att öka kunskapen om området och skapa verktyg för utveckling.

Studie- och yrkesvägledare, såväl som lärare och skolledare efterfrågar fortbildning inom studie- och yrkesvägledning och flera av kurserna erbjuds återkommande varje termin. Under året har tre olika kurser genomförts på Malmö universitet, två på Umeå universitet samt en kurs vardera på Stockholms universitet och Mälardalens högskola. Det har varit stort intresse från såväl studie- och yrkesvägledare som lärare att delta i samtliga kurser. De kurser som fördjupar kunskapen om

---

<sup>13</sup> Skolverkets allmänna råd med kommentarer - arbete med studie- och yrkesvägledning. Stockholm: Skolverket

<sup>14</sup> Skolverket (2007). *Kvalitetsgranskning av studie- och yrkesorientering inom grundskolan*. Stockholm: Skolverket och Skolinspektionen (2013). *Studie- och yrkesvägledning i grundskolan*. (Kvalitetsgranskningsrapport no 2013:5). Stockholm: Skolinspektionen

<sup>15</sup> Malmö universitet (2017). *Styrning och organisation av den breda studie- och yrkesvägledningen – en bakgrund och tre fallstudier*. Stockholm: Skolverket

migrationens villkor och mötet med nyanlända elever och vuxna har varit särskilt efterfrågade. Kurserna riktar sig till alla aktuella skolformer<sup>16</sup>. Kursen Kreativ processledning för studie- och yrkesvägledare som riktar sig till studie- och yrkesvägledare och deras skolledare har förlagts till åtta orter i landet och ägnas en särskild redovisning under 2.3.

**Tabell 1. Fortbildningskurser 2018**

Kurs	Malmö högskola	Stockholms universitet	Umeå universitet	Mälardalens Högskola
Migration, nyanlända och vägledning	24	-	-	-
Att vägleda nyanlända vuxna	60	-	-	-
Normkritisk pedagogik för vägledning	30	-	-	-
Studie- och yrkesvägledning i migration	-	39	-	-
Ledarskap i grupp- vägledning	-	-	9	-
PATH-metod i vägledning	-	-	21	-
Kreativ processledarutbildning för studie- och yrkesvägledare	-	-	-	265
<b>Totalt antal Deltagare</b>	<b>114</b>	<b>39</b>	<b>30</b>	<b>265</b>

### 3.2 Utbildningspaketet skola-arbetsliv

Skolverket har sedan september 2014 genomfört processutbildningen utbildningspaketet skola-arbetsliv i samverkan med Arbetsförmedlingen. I utbildningen samverkar Skolverket även med de regionalt utvecklingsansvariga och med enskilda kommuner för att diskutera upplägg och innehåll. Denna samverkan är viktig för att nå regional och lokal förankring och fördjupade skola-arbetslivskontakter. Under 2018 har personal inom vuxenutbildningen varit en stor målgrupp och i samtal med de regionalt utvecklingsansvariga har kompetensförsörjning varit en viktig aspekt. Vuxenutbildningen identifieras allt som oftast som en viktig aktör för den lokala och regionala kompetensförsörjningen.

<sup>16</sup> Studie- och yrkesvägledning gäller för skolformerna grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan, gymnasiesärskolan, kommunal vuxenutbildning, särskild utbildning för vuxna och utbildning i svenska för invandrare.

Utbildningspaketet syftar till att utveckla skolornas och verksamheternas förmåga att stärka elever och studerande att göra väl underbyggda studie- och yrkesval samt att visa på vinsterna med att integrera studie- och yrkesvägledning i undervisningen. Det syftar också till att stödja skolorna i hur de kan arbeta systematiskt och långsiktigt, öka deltagarnas kunskap om den lokala/regionala arbetsmarknaden och att utveckla kontakten mellan skola och arbetsliv.

Utbildningspaketet erbjuds till alla skolformer och består av två utbildningsdagar samt tre mellanliggande tillfällen med processtöd från ett lärosäte. Insatsen vänder sig till grupper av lärare, skolledare och studie- och yrkesvägledare för både kommunala och enskilda huvudmän. Utbildningen leder till att deltagarna utvecklar exempel på undervisningsupplägg med ett skola-arbetslivsperspektiv och med utgångspunkt i läroplanerna och det centrala innehållet. Utbildningen kan också resultera i en utvecklad plan för studie- och yrkesvägledning i kommunen eller på den enskilda skolan. Undervisningsuppläggen och planerna delas med övriga deltagare vid utbildningens slut och läggs in i Skolverkets digitala metodbank<sup>17</sup>.

Utbildningspaketet skola-arbetsliv genomförs runt om i landet. Det mellanliggande processtödet från ett lärosäte sker på plats i verksamheterna och via länk, ett upplägg som uppskattas av deltagarna. Beroende på skolornas önskemål och förutsättningar varierar det hur lång tid det är mellan utbildningens uppstart och avslut, vanligen mellan tre till fem månader.

### 3.2.2 Innehåll

Det huvudsakliga innehållet i utbildningspaketet skola-arbetsliv består av information om styrdokument och lärande exempel från alla skolformer kopplat till studie- och yrkesvägledning, aktuella frågor och forskning kring exempelvis Career Management Skills (CMS)<sup>18</sup>, motivation, arbetsmarknads kunskap och arbetsmarknadsprognoser, interkultur och jämställdhet.

Utbildningspaketet visar också på lärarnas nyckelroll i studie- och yrkesvägledning i undervisningen och hur studie- och yrkesvägledningens perspektivet kan förstärkas i det systematiska kvalitetsarbetet. Sedan 2015 har fokus även lagts på nyanländas lärande och ett språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt kopplat till studie- och yrkesvägledning.

För att öka kunskapen om utbildning, arbetsmarknad och studie- och yrkesvägledning presenterar Skolverket och Arbetsförmedlingen sina olika webbverktyg och annat utgivet stödmaterial.

### 3.2.3 Lärosätenas processtöd

Under 2018 har högskolan i Halmstad, Karlstads universitet och Mälardalens högskola utfört processtöd i utbildningspaketet skola-arbetsliv. Skolverket, lärosätena

---

<sup>17</sup> <https://syvspindeln.skolverket.se/>

<sup>18</sup> Begreppet används i Europa och inom European Lifelong Policy Network (ELGPN) och avser en förmåga att hantera återkommande val.

och de deltagande skolornas representanter har kontinuerlig kontakt inför och under utbildningen, för att möta de deltagande skolornas olika förutsättningar under processen samt gemensamt kvalitetssäkra genomförandet ute på skolorna.

Ett gott förankringsarbete och samarbete med regionens och kommunens representanter samt lärosätena är viktigt för att utbildningsinsatsen ska få så bra genomslag som möjligt i skolornas verksamhet.

En av framgångsfaktorerna är att lärosätena kommer till verksamheterna och leder processen direkt på plats. Det gör att själva processen blir direkt kopplad till den verksamhet deltagarna arbetar i dagligen. Lärosätena har delvis egna upplägg för genomförandet av processstödet samt hur deltagarna redovisar sitt resultat vid erfarenhetsutbytet.

### 3.2.4 Deltagande i utbildningspaketet skola-arbetsliv

Sedan 2014 har sammanlagt 4 663 lärare, studie- och yrkesvägledare samt skollära deltagit i 82 utbildningsdagar fördelat på 41 orter i landet. Av dessa har 1092 deltagit under 2018.

**Tabell 2. Utbildningspaketet skola-arbetsliv 2018**

Region/kommun	Antal deltagande personer	Antal deltagande skolor/verksamheter
Region Norrbotten dag 1	38	12
Stockholm (Thea privata) dag 1	59	3
Öckerö kommun dag 1	111	5
Åstorps kommun dag 1	43	1
Eskilstuna kommun dag 1	84	3
Orsa kommun dag 1	75	2
Region Västernorrland dag 1	96	3
Smedjebackens kommun dag 1	110	4
Gävle kommun dag 2 *	85	8
Norrköping/Finspång SFI dag 2 *	39?	2
Region Västmanland dag 2 *	35	6
Stockholms län vux Länsstyrelsen dag 2 *	97	10
Umeå kommun vux dag 2 *	43	1
Strömsund (SBS) dag 2 *	64	4
Region Norrbotten dag 2 **	-	-
Stockholm (Thea privata) dag 2 **	-	-
Orsa kommun dag 2 **	-	-
Region Gävleborg (dag 3)	113	31
<b>Totalt:</b>	<b>1092</b>	<b>95</b>

\* Dag 1 genomfördes 2017

\*\* Inräknade dag 1, 2018



### 3.2.5 Uppföljning av utbildningspaketet skola-arbetsliv

Skolverket genomför en utvärdering i samband med varje utbildningsdag på samtliga orter. En övervägande del av deltagarna under 2018 uppger att de är nöjda eller mycket nöjda med insatsen. Utbildningspaketet har även utvärderats av en extern utvärderare i samband med pilotomgången 2014<sup>19</sup> samt av Skolverkets analysavdelning 2018<sup>20</sup>.

Liksom tidigare år upplever deltagarna att det har varit positivt att få syn på det arbete som redan bedrivs på skolan kring studie- och yrkesvägledning i undervisningen för att sedan bygga vidare på detta. De upplever att det är värdefullt att få utbyta erfarenheter med andra skolor samt att få konkreta lärande exempel som kan kopplas till det centrala innehållet. Vid olika tillfällen har deltagare även framfört att de fått argument för att motivera eleverna att nå kunskapsmålen. Andra vinster med att på ett medvetet sätt få in studie- och yrkesvägledning som en naturlig del i undervisningen nämns också, till exempel att elever fått syn på nyttan med olika ämnen. Under 2018 har deltagarna redovisat allt ifrån hur förskolan arbetar med att motverka könsstereotyper i lek och undervisning till att vuxenutbildningen kopplar sitt undervisningsupplägg till att sänka kommunens arbetslöshetsprocent.

I utbildningarna har skolledare deltagit under utbildningsdagarna och i de flesta fall även i processtödet. Under 2018 har även skolchefer samt representanter för nämnd och förvaltning deltagit. Skolverket är stärkt i sin uppfattning att skolledares deltagande är en tydlig framgångsfaktor och en förutsättning för att det fortsatta arbetet med studie- och yrkesvägledning ska bli hela skolans ansvar. Det är också tydligt att för att skolutveckling ska kunna ske behöver alla nivåer vara med, inte minst de som sätter mål och fördelar resurser.

### 3.2.6 Utveckling av utbildningspaketet skola-arbetsliv

I Skolverkets systematiska kvalitetsarbete sker ständig utveckling av utbildningspaketet. Utbildningspaketet har kontinuerligt utvecklats under uppdragets gång med utgångspunkt i den externa utvärderingen, Skolverkets uppföljning av utbildningspaketet, utvärderingar från deltagare, kontakter med region- och kommunföreträdare samt förändringar i omvärlden. I detta arbete finns även en kontinuerlig dialog med medverkande lärosäten och arbetsförmedlingens branschstrateger.

Under de senaste åren har utbildningspaketet utvecklats mot mer skräddarsydda insatser för att svara mot regioners eller kommuners specifika behov. Här utmärker sig bland annat insatserna för vuxenutbildningar som har ett stort behov av anpassade utbildningspaket inom bland annat nyanländas lärande, språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt och interkulturellt förhållningssätt kopplat till studie- och yrkesvägledning samt arbetsmarknadens efterfrågan.

---

<sup>19</sup> Veta Advisor AB (2015), *Utvärdering av pilotomgången av ett utbildningspaket för lärare och studie- och yrkesvägledare*.

<sup>20</sup> Skolverket (2018) *Studie- och yrkesvägledning integrerad i undervisningen i grundskolan utifrån ett elevperspektiv*. 2018:543

Exempel på andra utbildningsinsatser som erbjudits är tematiskt inriktade aktiviteter kring normmedveten vägledning kopplat till arbetslivet, hur skolan kan arbeta med elever som har särskilda behov eller hur studieavbrott kan förebyggas genom skola-arbetslivsinsatser.

### 3.2.7 Utbildningspaket för beslutsfattare

Skolledares kunskap om vad studie- och yrkesvägledning är och hur det kan organiseras för att eleverna ska kunna göra väl underbyggda val, bygger fortfarande alltför ofta på uppfattningen om att det arbetet ska utföras av den enskilde studie- och yrkesvägledaren. När utbildningspaket har genomförts på orter i landet är det därför av stor vikt att skolledaren följer upp insatsen genom att planera och organisera den egna verksamheten så att lärare och studie- och yrkesvägledare får tid och utrymme att utveckla och integrera studie- och yrkesvägledning i undervisningen.

För att stärka skolledares kunskap om studie- och yrkesvägledning och därmed organiseringen av studie- och yrkesvägledning i verksamheterna erbjuder Skolverket i samverkan med Arbetsförmedlingen och regionala företrädare en utbildning med ett anpassat innehåll för beslutsfattare. Upplägget följer samma struktur som ordinarie utbildningspaket med en start- och en slutdag med mellanliggande processstöd. Syftet är att ge beslutsfattare en överblick och på perspektiv på inom studie- och yrkesvägledning samt den forskning som finns inom fältet och samtidigt stödja dem att hitta samarbetsvägar inom en region eller kommun.

Utbildningspaketet skola-arbetsliv för beslutsfattare har som mål att synliggöra, följa upp och systematisera arbetet med studie- och yrkesvägledning. Utbildningen tar avstamp i regionernas skiftande förutsättningar och den samverkan med arbetslivet skolorna redan har. Därför vänder sig utbildningen inte enbart till skolledare utan även till beslutsfattare inom utbildnings- och arbetsmarknadssektorn. För att stimulera möjlighet att samverka ska utbildningspaketet även fungera som en mötesplats för att skapa nya kontaktvägar. Det beslutsfattarpaket som genomfördes regionalt under 2017 var uppskattat och deltagarna uppfattade innehållet som givande och viktigt. En skolchef som gått utbildningen berättar att kunskap om att organisera studie- och yrkesvägledning och samverka med arbetslivet nu är en av rekryteringsgrunderna vid tillsättning av rektorer. Under 2018 har inget utbildningspaket för beslutsfattare genomförts.

### 3.3 Processledarutbildning för studie- och yrkesvägledare

Tillsammans med Mälardalens högskola har Skolverket utarbetat och genomfört kursen Kreativ processledning för studie- och yrkesvägledare sedan 2017. Kursen har under 2018 erbjudits på åtta orter i syfte att möta upp och nå ut till studie- och yrkesvägledare i olika kommuner runtom i landet. Kursen ingår i Skolverkets reguljära utbud av fortbildning för studie- och yrkesvägledare inom det nationella skol-utvecklingsprogrammet skola och arbetsliv samt vidare studier. Syftet med kursen är att stärka studie- och yrkesvägledarna i deras roll som nav i skolornas studie- och yrkesvägledande verksamhet. De får utveckla förmågan att leda grupper med stöd av forskningsbaserade verktyg som stimulerar kreativitet, delaktighet och bidrar till

att nå gemensamma resultat. Efter kursen ska deltagarna kunna leda möten, processer och workshops med kollegor, elever och representanter från arbetslivet med syfte att stimulera och utveckla studie- och yrkesvägledning i undervisningen samt stärka kontakten mellan skola och arbetsliv.

För att få ytterligare genomslag för kursens mål ska skolledarna delta tillsammans med studie- och yrkesvägledarna. Passet leds av Skolverket och har fokus på studie- och yrkesvägledning som hela skolans ansvar. Under en förmiddag får skolledarna och studie- och yrkesvägledarna arbeta tillsammans kring hur just deras verksamhet kan utvecklas med stöd av studie- och yrkesvägledning i vid bemärkelse. Både skolledarna och studie- och yrkesvägledarna är i utvärderingarna mycket nöjda och studie- och yrkesvägledarna känner sig stärkta i sin yrkesroll. De lyfter också värdet av att få arbeta tillsammans och på djupet diskutera och fundera över hur arbetet ska organiseras i verksamheten.

För att utveckla kursen kreativ processledning genomförde Skolverket tillsammans med kursledare från Mälardalens högskola en uppföljning på en av kursorterna. Syftet var att följa upp tidigare kursdeltagares arbete, ge studie- och yrkesvägledarna förutsättningar för samverkan och ytterligare verktyg som kan vara till nytta i deras fortsatta arbete. Ytterligare ett syfte var att undersöka om det fanns förutsättningar och intresse av att skapa ett regionalt nätverk där deltagarna kan fortsätta inspirera och stödja varandra. Kursdagen och erfarenhetsutbytet fick högt betyg av samtliga deltagare i utvärderingen. Majoriteten påpekade att de var mycket nöjda med erfarenhetsutbytet och att de fått stöd och tips för att kunna hantera utmaningar de har just nu i sina verksamheter.

**Tabell 3. Kreativ processledarutbildning 2018**

Region/kommun	Antal deltagare (syv)	Antal deltagare (skolledare)
Gävle	19	15
Linköping	21	13
Umeå	21	13
Stockholm	52	35
Göteborg	21	13
Kiruna	6	6
Kalmar	18	12
Uppföljning i Kalmar	14	--
<b>Totalt:</b>	158	107

### 3.4 Studie- och yrkesvägledning och digitalisering

Digital information är en allt viktigare del av studie- och yrkesvägledningen. Det ställer krav på att det finns tillgång till nätbaserad information som är aktuell, tillförlitlig och opartisk. Som stöd för studie- och yrkesvägledningsprocessen publicerar Skolverket information om utbildningar och yrken på webbplatsen utbildningsinfo.se. Denna digitala tjänst används av både skolpersonal och elever men behöver utvecklas för att vara interaktiv och responsiv.

Skolverket har under året medverkat i förstudien ”Digital plattform för livslång vägledning”<sup>21</sup>. Slutrapporten identifierar behovet av en digital och interaktiv nationell plattform men ser utmaningarna då det inte finns en nationell samordning eller strategi för information om yrken, arbetsmarknadsutsikter, företagande och utbildningar.

De reviderade styrdokumenterna tydliggör skolans ansvar att stärka elevernas förståelse för hur digitaliseringen påverkar individen och samhället, att använda och förstå digitala system och tjänster och att förhålla sig till medier och information på ett kritiskt och ansvarsfullt sätt. Dessa kompetenser används när eleverna gör sina framtidsval men det är också viktigt att ha kunskap om hur samhällsutvecklingen påverkar deras kommande utbildnings- och yrkesval.

I utbildningspaketet skola-arbetsliv tas dessa aspekter upp så att lärare blir medvetna om hur denna kompetens kopplas till undervisningen men även till arbetslivets villkor och förändring. Inte minst gäller det hur nya yrken växer fram men också hur yrken påverkas, eller till och med försvinner, vid digitalisering och robotisering.

För att sprida resultatet av utbildningspaketet skola-arbetsliv har Skolverket utvecklat och lanserat en digital metodbank, syv-spindeln<sup>22</sup>, som ägs och förvaltas av Skolverket. I syv-spindeln delar skolpersonal med sig av sina undervisningsupplägg och planer för studie- och yrkesvägledning genom att ladda upp sitt eget material. Materialet riktar sig till alla skolformer inom skolväsendet.

### 3.5 Stödmaterial

I mötet med skolor som vill utveckla arbetet med studie- och yrkesvägledning i vid bemärkelse efterfrågas ofta lärande och inspirerande exempel. I takt med att vuxenutbildningen visat ett större intresse för utbildningspaketet skola-arbetsliv har behovet av ytterligare ett riktat material växt fram. Ett stödmaterial för vuxenutbildningen har därför tagits fram under 2018<sup>23</sup>. Upplägget är detsamma som de tidigare framtagna materialen för grundskolan<sup>24</sup> och gymnasieskolan<sup>25</sup> där lärande exempel visar hur skolor kan integrera studie- och yrkesvägledning i undervisningen.

---

<sup>21</sup> Arbetsförmedlingen. 2018. *Slutrapport - Digital plattform för livslång vägledning*. Diarienummer: Af-2018/0019 2596

<sup>22</sup> [www.syvspindeln.skolverket.se](http://www.syvspindeln.skolverket.se)

<sup>23</sup> Skolverket (2018) *Studie- och yrkesvägledning i vuxenutbildningen*. Stockholm: Skolverket

<sup>24</sup> Skolverket (2013). *Studie- och yrkesvägledning i undervisningen*. Stockholm: Skolverket

<sup>25</sup> Skolverket (2017). *Studie- och yrkesvägledning i undervisningen*. Stockholm: Skolverket

### 3.6 Föreläsningar och workshops

Eftersom olika aktörer, rapporter och utredningar lyfter fram vikten av studie- och yrkesvägledning får också Skolverket fler förfrågningar om att medverka i olika sammanhang. Det rör sig oftast om att öka kunskapen om, och skapa intresse för, studie- och yrkesvägledningen i olika skolformer<sup>26</sup>. Föreläsningar och workshops har ingått i Skolverkets olika insatser inom nationella skolutvecklingsprogrammen<sup>27</sup>, med olika teman såsom nyanländas elevers lärande, motivation och att förebygga avhopp eller att stärka normmedvetenhet. Skolverkets medarbetare har även föreläst och hållit workshops på både nationella<sup>28</sup> och internationella konferenser<sup>29</sup>.

### 3.7 Prao - praktisk arbetslivsorientering

Prao bidrar till att nå målen som formuleras i Skolverkets allmänna råd för studie- och yrkesvägledning: ”Rektorn bör organisera studie- och yrkesvägledningen så att eleverna får möjlighet att ställas inför olika uppgifter i arbetslivet och möta företrädare för arbetslivet och utbildningsväsendet i syfte att ge eleverna möjlighet att utveckla kunskaper och erfarenheter inför kommande studie- och yrkesval”<sup>30</sup>.

Den 1 juli 2018 återinfördes obligatorisk prao i grundskolan<sup>31</sup>. Syftet med lagändringen är att öka jämlikheten och ge alla elever möjlighet till konkreta erfarenheter av arbetslivet. Det innebär att huvudman ska ansvara för att praktisk arbetslivsorientering (prao) anordnas under sammanlagt minst tio dagar för alla elever i grundskolan och specialskolan.

I samverkan med SKL och Arbetsmiljöverket har Skolverket tagit fram ett webb-stöd om prao. Webbstödet vänder sig till huvudmän, skolor och arbetsgivare och beskriver ansvarsfördelning och hur prao kan organiseras och integreras i undervisningen. Det innehåller även reglerna om riskbedömning av arbetsplatser och hur dessa ska tillämpas vid prao.

Skolverket har även tagit fram exempel på lektionsmaterial som på ett konkret sätt visar hur lärarna kan arbeta med prao i sina ämnen. Materialet finns tillgängligt på Skolverkets webbplats. Där finns också exempel på hur olika kommuner organiserar prao. Skolverket har sammanställt och svarat på de vanligaste frågorna om prao

---

<sup>26</sup> Regionala och lokala nätverk (Norrbotten, Göteborgsregionen, Sörmland, Värmland, Luleå kommun, Karlstad kommun), SSA-nätverk.

<sup>27</sup> <https://www.skolverket.se/skolutveckling/nationella-skolutvecklingsprogram>

<sup>28</sup> Skolporten, Stockholm 25 jan, 2018. Vägledarkalendariet, Stockholm 22 feb, 2018. Kvalitetsdrivet, Stockholm 18 apr, 2018. Ung företagsamhet, Stockholmsmässan 17 maj, 2018. Samordnarkonferens för nyanländas lärande, 3 sep, 2018. Konferens om kommunernas aktivitetsansvar, Arlanda 13,14,20 sep och 14 nov, 2018. Apl i gymnasiesärskolan och särskild utbildning för vuxna, Malmö 28 sep, 2018, Stockholm 3 okt, 2018, Arlanda 4 okt, 2018 och Göteborg 5 sep, 2018. Gymnasimässor i Göteborg, Örebro, Linköping, Stockholm, Karlstad okt-nov 2018 (föräldramöten och elevworkshops).

<sup>29</sup> IAEVG Conference ”A need for change”, Göteborg 2-4 okt, 2019. Nordic e-guidance and e-governance, Stockholm 12 nov, 2018

<sup>30</sup> *Skolverkets allmänna råd med kommentarer - arbete med studie- och yrkesvägledning*. Kap 3. (

<sup>31</sup> 10 kap. 8 a § skollagen

som inkommit till myndighetens upplysningstjänst. Dessa frågor och svar ligger samlade på Skolverkets webb<sup>32</sup>.

Vidare har Skolverket under året arbetat med att ta fram ett digitalt självskattningsverktyg som huvudmän och skolledare kan använda sig av för att kartlägga sin organisation kring prao. För att ytterligare sprida information om obligatorisk prao har Skolverket tagit fram fyra korta filmer om prao ur olika perspektiv – skolledare, lärare, elev och arbetsgivare. Syftet med filmerna är att visa på vinsterna med prao och ge inspiration till hur man kan arbeta med prao i undervisningen. Målgrupperna för filmerna är huvudmän, skolledare, lärare, studie- och yrkesvägledare och arbetsgivare. Självskattningsverktyget och filmerna kommer att publiceras och marknadsföras i början av 2019.

Skolverket har under 2018 medverkat vid ett antal fortbildningsdagar och konferenser över hela landet och informerat om prao till huvudmän, skolledare, lärare och studie- och yrkesvägledare.

#### 4. Samverkan

Eftersom studie- och yrkesvägledning lyfts i fler sammanhang än tidigare upplever Skolverket att kunskapen om området och intresset har ökat både inom Skolverket och inom andra myndigheter och organisationer. Dessutom finns beröringspunkter med flera av Skolverkets och andra myndigheters uppdrag.

##### 4.1 Samverkan inom Skolverkets olika uppdrag

Skolutvecklingsavdelningen samarbetar med Läroplansavdelningen för att säkerställa studie- och yrkesvägledningsperspektivet. Ett exempel på detta är att ingå i de nationella programråden. Ett annat exempel är att medarbetare för samtliga skolformer<sup>33</sup> finns representerade i uppdraget att stärka studie- och yrkesvägledningen. I regeringsuppdraget att stärka etablering för elever med intellektuell funktionsnedsättning<sup>34</sup> arbetar Skolverket med att stärka studie- och yrkesvägledningen inom grundsärskolan, gymnasiesärskolan och särskild utbildning för vuxna. För att stärka dessa elevers möjlighet till ett jämbördigt arbetsliv samarbetar enheten för skola och arbetsliv, enheten för nyanländas lärande, enheterna för grund- gymnasie- och vuxenutbildning samt enheten för kommunikation med gemensamma aktiviteter och informationstillfällen för målgruppen skolledare, yrkeslärare och studie- och yrkesvägledare.

I det identifierade behovet att utveckla arbetet med kommunernas aktivitetsansvar (KAA) har enheten för skola och arbetsliv genomfört ett antal dialogkonferenser med kommunerna. Då studie- och yrkesvägledning är central för de ungdomar som omfattas av KAA har uppdraget att stärka studie- och yrkesvägledning medverkat i konferenserna. Detta samarbete kommer att fortsätta.

<sup>32</sup> <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/prao>

<sup>33</sup> Grundsolan, gymnasieskolan, vuxenutbildningen och motsvarande skolformer.

<sup>34</sup> Regeringsbeslut 2017-12-18. Regleringsbrev för budgetåret 2018 avseende Statens skolverk. U2017/05023/BS (delvis), U2017/05037/S.

Inom Skolverkets uppdrag Samverkan för bästa skola har studie- och yrkesvägledningen identifierats som ett viktigt inslag i arbetet med studiemotivation och skolfrånvaro. I Strömsunds kommun har ett utbildningspaket skola-arbetsliv för sex grundskolor avslutats under 2018. Deras utvecklingsområden är bland annat att höja studiemotivationen och motverka traditionsbundna val och därför genomfördes ett utbildningspaket där. Erfarenheterna visar att det kan finnas en svårighet att förankra studie- och yrkesvägledning som utvecklingsområde samtidigt som flera andra insatser från Skolverket genomförs. Det finns också ett behov att stödja huvudmän att utveckla mer precisa verktyg för att identifiera studie- och yrkesvägledning och kopplingen till studiemotivation och studieresultat.

Samverkan mellan uppdraget att stärka studie- och yrkesvägledningen och uppdraget om att stärka nyanländas lärande fortsätter. Ett inslag för att visa hur lärare kan koppla ett språkutvecklande arbetssätt med studie- och yrkesvägledning finns som en permanent programpunkt i utbildningspaketet skola-arbetsliv. I Skolverkets pågående arbete att utveckla ett kartläggningsverktyg för gymnasieskolan definieras studie- och yrkesvägledningen som ett viktigt område. Under 2018 har Skolverket även uppdaterat och utvecklat ett webbverktyg som ger stöd till studie- och yrkesvägledare att planera gymnasieexamen inom vuxenutbildningen.

Insatser har också genomförts i samverkan med de regionala samordnarnätverk som Skolverket har via lärarutbildningarnas regionala utvecklingscentra, RUC<sup>35</sup>. Skolverket stödjer samordnarnätverken att stärka vägledningsperspektivet i nulägesanalysen och i utvecklingsplanerna för nyanländas lärande. Under 2018 beslutades en ny förordning om att upprätta en individuell studieplan för nyanlända elever i högstadiet och på språkintrödnings<sup>36</sup>. Studie- och yrkesvägledaren har en viktig uppgift när planen upprättas, då den syftar till att i tid planera för hur eleven kan nå behörighet till ett nationellt program i gymnasieskolan.

I samarbete med Skolverkets kommunikationsavdelning sprids information och kunskap om studie- och yrkesvägledning till aktuella målgrupper. Samverkan kring utbildningsinfo.se fortsätter i syfte att användare enkelt ska hitta relevant information. Skolverket deltar på regionala gymnasieäven runt om i landet. Under 2018 genomfördes workshops om gymnasieval och valkompetens för både elever och vårdnadshavare. Responsen var överlag mycket positiv inför att Skolverket stod för neutral och opartisk information men framför allt som lyftes att det gett gott stöd för valprocessen.

#### 4.2 Samverkan med lärosäten

Skolverket har ett nära samarbete med lärosäten<sup>37</sup>. I takt med att forskningen går framåt stärks Skolverkets kunskap om exempelvis jämställdhet och normpedagogik

---

<sup>35</sup> <http://rucnatverket.se>

<sup>36</sup> 3 kapitlet 12 g § skollagen

<sup>37</sup> Högskolan i Halmstad, Karlstads universitet, Malmö universitet, Mälardalens högskola, Stockholms universitet och Umeå universitet

samt kring närliggande forskningsfält som innovation och entreprenörskap. Under året har Skolverket och lärosätena haft regelbunden kontakt där innehåll och uppbygg i utbildningspaketet skola och arbetsliv och fortbildningskurser varit i fokus.

#### 4.3 Referensgrupp med studie- och yrkesvägledare

Vid två tillfällen under 2018 har Skolverkets referensgrupp av studie- och yrkesvägledare från samtliga skolformer<sup>38</sup> inbjudits till träffar för att resonera om aktuella frågor inom vägledningsområdet.

Ämnen som berörts under året har bland annat varit olika aktuella utredningar samt ny lagstiftning som till exempel prao och förändringar inom introduktionsprogrammen. Andra ämnen som har diskuterats är hur vi ökar attraktiviteten och kännedomen om lärlingsutbildning, yrkespaketen samt yrkeshögskolans olika utbildningar. Mycket av utbytet har även präglats av funderingar och inspel till den tillsatta vägledningsutredningen<sup>39</sup>.

Både Skolverket och gruppmedlemmarna upplever att dessa träffar är värdefulla, inte minst då vägledarna får möjlighet att utbyta erfarenheter med varandra och bygga ett nationellt nätverk. Skolverket får vid dessa tillfällen i dialog med gruppen, en bild av vilket stöd studie- och yrkesvägledare inom de olika skolformerna kan behöva. Flera enheter på Skolverket visar återkommande intresse för att träffa studie- och yrkesvägledare i referensgruppen i syfte att informera om nyheter och förändringar.

#### 4.4 Samverkan med de regionalt utvecklingsansvariga

Studie- och yrkesvägledningen kan bidra till att trygga den nationella kompetensförsörjningen och underlätta elevers etablering på arbetsmarknaden. Flera regioner har uppdrag att bedriva eller har bedrivit utvecklingsarbete runt studie- och yrkesvägledning<sup>40</sup>. Under 2018 har till exempel Region Blekinge fokuserat på orsaker till och möjliga lösningar på normbundna studie- och yrkesval<sup>41</sup>.

Skolverket har sedan tidigare identifierat de regionalt utvecklingsansvariga som viktiga ingångar för att nå skolledare, huvudmän och skolpolitiker med information om styrning och ledning av studie- och yrkesvägledning. Under 2018 har dialogen fortsatt med de regionala företrädarna samt andra regionala utvecklingsaktörer (exempelvis kommunalförbund) och enskilda kommuner. Syftet är att anpassa utbildningspaketet till regionala och lokala förutsättningar och utmaningar för att stärka

<sup>38</sup> Grundskolan, gymnasieskolan, vuxenutbildningen och motsvarande skolformer

<sup>39</sup> Utbildningsdepartementet (Dir 2017:116) En utvecklad studie- och yrkesvägledning

<sup>40</sup> Tillväxtverket (2016). *Regionala kompetensplattformar - En översikt av utvecklingsprojekten mellan 2013–2017*. Hämtad från <https://tillvaxtverket.se/download/18.71bd393115a3b4b405e20140/1487259449955/Regionala%20kompetensplattformar%20.pdf>

<sup>41</sup> Region Blekinge (2018) *Orsaker och möjliga lösningar på normbundna studie- och yrkesval och Blekingeskolornas verktyg och metoder för medvetna studie- och yrkesval*. Hämtad från <https://regionblekinge.se/download/18.7ce4d4501666239791114f76/1545298885471/Blekingeskolornas%20verktyg%20och%20metoder%20f%C3%B6r%20medvetna%20studie-%20och%20yrkesval.pdf>



studie- och yrkesvägledningen. De regionala och lokala ingångarna är viktiga i förankringsprocessen och för att stödja det systematiska och det långsiktiga arbetet och samverkan mellan olika skolformer och arbetslivet.

Skolverket har vid två tillfällen under året även deltagit under Kompetensförsörjningsdagarna, som är en mötesplats för regionalt utvecklingsansvariga, SKL, departement och nationella myndigheter. Skolverket har också bistått Tillväxtverket i deras genomförande i regeringsuppdraget om att stödja regionalt kompetensförsörjningsarbete 2018–2020<sup>42</sup>.

#### 4.5 Forum för nationell samverkan med andra myndigheter

2012 bildades ett nätverk av myndigheter<sup>43</sup> som på olika sätt arbetar med vägledningsfrågor. Myndigheternas samarbete tar sin utgångspunkt i en OECD-rapport om vägledning<sup>44</sup>, som betonade vikten av att ha forum för att ta ett samlat nationellt grepp om vägledningsfrågorna. Nätverket samråder kring gemensamma aktuella frågor inom de olika organisationernas områden. Skolverket är sammankallande och nätverket har träffats vid två tillfällen under 2018. Följande externa aktörer har under året inbjudna: valideringsdelegationen, representant för utredningen för ”En utvecklad studie- och yrkesvägledning”<sup>45</sup> och utbildningsutskottet om sin uppföljning om studie- och yrkesvägledning<sup>46</sup>.

#### 4.6 Ett nationellt forskarnätverk

Skolverket är sedan 2014 representerat i *Forskarnätverket karriärutveckling och vägledning (KAV)*<sup>47</sup>, ett nationellt forskarnätverk för studie- och yrkesvägledningsfrågor. Nätverket finansieras av Vetenskapsrådet, Forte samt de tre lärosäten som svarar för studie- och yrkesvägledarutbildningen: Stockholms universitet, Umeå universitet och Malmö universitet. Nätverket består av cirka 25 seniora och juniora forskare från en rad discipliner och lärosäten och leds av professor Lisbeth Lundahl, Umeå universitet. Dess övergripande syfte är att fungera som en arena för utbyte av forskning mellan närbelägna forskningsfält och forskare avseende karriärutveckling, övergångar mellan skola och arbete samt karriärvägledning från grundskola till arbetsliv. Under året har nätverket arbetat för att utveckla ett samarbete med andra nordiska länder och etablera ett nordiskt forskningsnätverk; The Nordic Research Network on Transitions, Career and Guidance (NTCG).

---

<sup>42</sup> Näringsdepartementet (2018) *Uppdrag att stödja regionalt kompetensförsörjningsarbete 2018-2020*. Diarie-nummer: N2017/07839/RTS

<sup>43</sup> Arbetsförmedlingen, Folkbildningsrådet, Universitets- och högskolerådet, Malmö universitet, Sveriges kommuner och landsting, Stockholms universitet, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Umeå universitet, Myndigheten för yrkeshögskolan, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor och Skolinspektionen.

<sup>44</sup> OECD (2004). *Bridging the Gap, Career Guidance and Public Policy*. Hämtad från <https://www.oecd.org/education/innovation-education/34050171.pdf>

<sup>45</sup> Utbildningsdepartementet (Dir 2017:116) *En utvecklad studie- och yrkesvägledning*

<sup>46</sup> Utbildningsutskottet (2018) *Studie- och yrkesvägledning i grundskolan och gymnasieskolan* (Rapporter från riksdagen 2017/18:RFR24) Stockholm: Riksdagstryckeriet

<sup>47</sup> <http://kav-net.se/>

## 5. Uppföljning och utvärdering av studie- och yrkesvägledning

Under 2018 har två rapporter med uppföljning och utvärdering av studie- och yrkesvägledning genomförts. Dels en enkätstudie gjord av riksdagens utvärdering- och forskningssekretariat dels en intervjustudie gjord av Skolverkets analysavdelning.

### 5.1 Uppföljning av studie- och yrkesvägledning i grund- och gymnasieskolan

Utbildningsutskottet beslutade under 2017 om en uppföljning<sup>48</sup> av arbetet med studie- och yrkesvägledning i grund- och gymnasieskolan med utgångspunkt i skollagens krav. Rapporten<sup>49</sup> publicerades 2018 av riksdagens utvärderings- och forskningssekretariat. Resultatet av den enkät som skickades ut till 4 000 rektorer bekräftar den bild som många andra studier visar; att eleverna i många fall inte får den studie- och yrkesvägledning de har behov av och rätt till. En förutsättning för att eleverna ska kunna få den vägledning de har behov av är att rektorerna arbetar aktivt och systematiskt med att styra och leda verksamheten.

Rapporten visar att många rektorer uppfattar regleringen av studie- och yrkesvägledningen som diffus och otydlig. De önskar se ett införande av tydliga bestämmelser för den tid som ska avsättas för studie- och yrkesvägledning. De saknar även kunskapskriterier för vad eleverna ska lära sig inom ramen för studie- och yrkesvägledning i vid bemärkelse. Enkätsvaren visar också att där rektorerna fått kompetensutveckling för att styra och leda skolans arbete med studie- och yrkesvägledning, och där vägledning ingår i det systematiska kvalitetsarbetet, finns en högre benägenhet att arbeta för ett mer aktivt samarbete mellan olika personalkategorier. Rapporten lyfter också att tillgången till professionell vägledning är viktig för att möta såväl elevernas behov av, som rätt till, studie- och yrkesvägledning. Inte minst är det viktigt för nyanlända elever.

### 5.2 Skolverkets kvalitativa utvärdering ur ett elevperspektiv

Som ett led i att utvärdera utbildningspaketet skola-arbetsliv har Skolverkets analysavdelning genomfört en kvalitativ intervjustudie om studie- och yrkesvägledning utifrån ett elevperspektiv<sup>50</sup>. Studien har genomförts på grundskolor där lärare, studie- och yrkesvägledare och skolledare har deltagit i utbildningspaketet. Intervjuerna i studien har fokuserat på de olika delar som valkompetens består av: självkänedom, kunskap om arbetsliv och vidare studier samt att fatta och genomföra beslut. I intervjuerna framkommer även elevernas syn på normer och jämställdhet, motivation till lärande och påverkansfaktorer.

Resultatet visar att elevernas motivation till lärande stimuleras när de ges möjlighet till olika framtidsperspektiv i undervisningen. Det framkommer bland annat att det är viktigt att visa nyttan med olika ämnen. Detta kan t ex göras genom att ta upp

---

<sup>48</sup> Riksdagens utbildningsutskott prot. 2016/17:32, 4 §.

<sup>49</sup> Utbildningsutskottet (2018) *Studie- och yrkesvägledning i grundskolan och gymnasieskolan* (Rapporter från riksdagen 2017/18:RFR24) Stockholm: Riksdagstryckeriet

<sup>50</sup> Skolverket (2018) Studie- och yrkesvägledning integrerad i undervisningen i grundskolan. Bilaga 1

vad som är viktigt att kunna inom olika yrkesområden och därmed öka förståelsen. Att vidga perspektiven för eleverna kan också leda till ökat intresse för lärande. En elev i årskurs 6 säger;

*”En forskare, en författare och en astronaut har vi fått besök av. Då lärde vi oss om vad de arbetade med. Att när man arbetar som författare så tar det inte så här jättesnabbt att skriva en bok, utan det tar ju en tid. Det var intressant för jag gillar ju att läsa och skriva böcker och sånt, så det är roligt för mig, för då får jag ju lära mig hur man gör det riktigt. Jag har inte riktigt haft så här, en tanke på att bli forskare och så, men sen när man fick veta mer så blev det mer intressant”*

Genomgående i elevintervjuerna framkommer att skolorna brister när det gäller att utmana eleverna kring normer och att jämställdhetsperspektivet saknas när de till exempel talar om valet till gymnasieskolan. Eleverna är medvetna om, och har lagt märke till könsskillnaderna men det är inget de problematiserar.

## 6. Career management skills (CMS)

Career management skills (CMS) är ett begrepp som syftar till att definiera och klargöra förutsättningar för individers valjande och hur individen ska skaffa sig de färdigheter som behövs för att kunna göra väl underbyggda val. Begreppet används i Europa och inom ELGPN<sup>51</sup> och avser en förmåga att hantera återkommande val. I Sverige benämns CMS som valkompetens och definieras i Skolverkets allmänna råd för studie- och yrkesvägledning<sup>52</sup>:

*”För att hantera valsituationer behöver eleven utveckla ett antal kompetenser som visar på strukturerade sätt att samla, analysera, sätta samman och organisera sig själv och utbildnings- och yrkesinformation samt ha färdigheter att kunna fatta och genomföra beslut och hantera övergångar och växlingar i livet. Med andra ord ska eleven ges möjlighet att utveckla en så kallad valkompetens.”*

### 6.1 Nordiskt samarbete om CMS – karriärkompetens

Skolverket följer utvecklingen av CMS i en svensk kontext genom att samverka med både europeiska och nordiska forskarnätverk. Det nordiska nätverket för vuxnas lärande (NVL)<sup>53</sup> syftar till att bidra till utveckling av vägledning i de nordiska länderna och arbetar bl a med frågor kring livslång vägledning och karriärkompetenser. Nätverket har genomfört och bidragit till nationella och nordiska konferenser samt utarbetat ett antal rapporter om dessa teman. Under 2018 har nätverket bland annat medverkat på ett seminarium på Färöarna kring utveckling av vägledning och validering samt genomfört en workshop på IAEVG:s konferens i Göteborg.

---

<sup>51</sup> The European Lifelong Guidance Policy Network

<sup>52</sup> Begreppet används i Europa och inom ELGPN och avser en förmåga att hantera återkommande val och i *Skolverkets allmänna råd med kommentarer - arbete med studie- och yrkesvägledning*. s 13. (

<sup>53</sup> <https://nvl.org/>

## 7. Reflektioner och utmaningar

Skolverket ser att positiva förändringar sker i de kommuner och regioner där olika insatser genomförs för att stärka studie- och yrkesvägledningen. Förutom att lärare upplever ökad studiemotivation hos eleverna när de kopplar ämneskunskaper till framtida sysselsättning så berättar elever på grundskolan att mer arbetsmarknads-kunskap och självkännedom gör valet till gymnasieskolan enklare och blir mer underbyggt. Det framgår att vägledning behöver vara ett tydligt inslag tidigt i grundskolan och behöver löpa som en röd tråd genom alla skolformer.

Insatserna gör skillnad även på beslutsfattarnivå och Skolverket ser hur intresset ökar i samband med de verksamhetsnära utbildningsinsatserna. I allt högre grad deltar skolchefer och även representanter för förvaltning och nämnd. Det ger ringar på vattnet. Styrning och resursfördelning förbättrar förutsättningarna för arbetet med studie- och yrkesvägledning, vilket syns tydligt i de kommuner där studie- och yrkesvägledning ingår i det systematiska kvalitetsarbetet. Även de skollagsändringar som tillkommit under 2018<sup>54</sup> har bidragit till att beslutsfattare har behövt se över hur de organiserar sin studie- och yrkesvägledarverksamhet. Skolverket stödjer det arbetet genom de olika erbjudanden som ges inom ramen för uppdraget att stärka studie- och yrkesvägledningen.

I samarbetet med Skolverkets uppdrag om nyanländas lärande återkommer vägledning som en framgångsfaktor. Det finns stora fördelar att integrera studie- och yrkesvägledning i Skolverkets olika språkutvecklande insatser och studie- och yrkesvägledning ska finnas med som ett inslag redan från början vid mottagande av nyanlända i skolan till exempel vid kartläggning av kunskaper och kompetenser. Studie- och yrkesvägledningen identifieras i forskningen som ett centralt och viktigt inslag för målgruppen, inte minst för personer som vid sidan av kunskaper har arbetslivserfarenheter med sig och står nära arbetsmarknaden. Samtal om framtidsfrågor är viktigt för den som byter land och språk och som ska hitta en ny yrkesidentitet. Det är påtagligt att det som oftast ute i verksamheterna efterfrågas är mer kunskap om vägledning av nyanlända vilket har visat sig i det stora antal sökande till de fortbildningskurser med nyanländaperspektiv som Skolverket har erbjudit. I mötet med skolpersonal ute i verksamheterna märks ett stort engagemang och en stark vilja att motverka segregation och göra skillnad för sina elever.

Utmaningar kvarstår. Som framkommer i rapporten Studie- och yrkesvägledning i grundskolan och gymnasieskolan – en uppföljning<sup>55</sup> upplever skolledare att den statliga styrningen kring studie- och yrkesvägledningen är otydlig. Nuvarande skrivelser i läroplanerna gör dem osäkra på hur de ska förankra, organisera och genomföra studie- och yrkesvägledning som ett gemensamt ansvar i verksamheten. Skolinspektionens kvalitetsgranskning Fortsatta vägar efter språkintröduktion<sup>56</sup>

<sup>54</sup> Obligatorisk prao (1 juli 2018). Individuell studieplan för nyanlända elever i grundskolan (1 augusti 2018)

<sup>55</sup> Utbildningsutskottet (2018) *Studie- och yrkesvägledning i grundskolan och gymnasieskolan* (Rapporter från riksdagen 2017/18:RFR24) Stockholm: Riksdagstryckeriet

<sup>56</sup> Skolinspektionen (2019) *Fortsatta vägar efter språkintröduktion*

visar att många huvudmän och rektorer inte synliggör det särskilda behovet av kontinuerlig studie- och yrkesvägledning för nyanlända elever. Där Skolinspektionen granskat kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå<sup>57</sup> konstateras även att studie- och yrkesvägledningens koppling till undervisningen är svag och att det finns behov av utveckling. Detta gör att vägledningen inte blir likvärdig. Det framgår också i Skolverkets utvärdering ur ett elevperspektiv att det finns ett behov av fortsatt arbete med att motverka könsstereotypa val. Studie- och yrkesvägledningen behöver därmed stärkas såväl på huvudmannanivå som ute i verksamheterna.

Den statliga utredningen ”En utvecklad studie- och yrkesvägledning” har nu lämnat sitt betänkande ”Framtidsval – karriärvägledning för individ och samhälle”<sup>58</sup> till regeringen. Betänkandet bekräftar det som framkommit i tidigare granskningar och rapporter och det vi sett under de år Skolverket arbetat med detta uppdrag. Förslagen förstärker elevernas rätt till studie- och yrkesvägledning och tydliggör både omfattning och tillgång. I betänkandet lyfts också att den varierande tillgången till studie- och yrkesvägledning är problematisk ur ett likvärdighetsperspektiv och vägledning används i alltför liten utsträckning som ett verktyg i skolans kompensatoriska uppdrag.

Betänkandet bekräftar också att de insatser som Skolverket genomför överensstämmer med de identifierade behoven av att stärka och utveckla studie- och yrkesvägledningen. Utredarens förslag skulle medföra en genomgripande förändring och förstärkning av kunskapsområdet studie- och yrkesvägledning på såväl beslutandnivå som i verksamheterna, så att elever får den likvärdiga studie- och yrkesvägledning som de både har behov av och har rätt till. I det arbetet är Skolverket en viktig aktör för att berörda målgrupper ska få fortbildning, stöd och förutsättningar att genomföra förslagen.

---

<sup>54</sup> Skolinspektionen (2019) Kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå - Granskning av huvudmäns och rektorers arbete för flexibilitet och individanpassning.

<sup>58</sup> Utbildningsdepartementet (2019). *Framtidsval – karriärvägledning för individ och samhälle* (SOU 2019:4). Stockholm: Elanders Sverige AB.

## 8. Fortsatt arbete med uppdraget

I syfte att stärka kunskaper om arbetslivet såväl som att stärka jämställdhetsperspektivet för att bidra till att elevernas studie- och yrkesval inte begränsas av kön, social eller kulturell bakgrund kommer Skolverket att genomföra en rad insatser under 2019. En viktig utgångspunkt är de behov som identifierats i hittills genomförda insatser samt granskningar, rapporter och forskning inom vägledningsområdet.

Under 2019 planerar Skolverket att:

### 8.1 Utåtriktade insatser

- utveckla och genomföra utbildningspaketet skola-arbetsliv för att integrera studie- och yrkesvägledningen i alla skolformer inklusive förskolan och fritidshemmet utifrån regioners och kommuners behov,
- verka för att stärka kontakterna mellan skolledare och studie- och yrkesvägledare för att utveckla det systematiska kvalitetsarbetet i verksamheterna,
- utveckla arbetet med att motverka könstraditionella studie- och yrkesval genom att konkretisera och visa exempel på studie- och yrkesvägledning i undervisningen med särskilt fokus på normkritiskt perspektiv,
- utveckla och genomföra fler utbildningsdagar med olika teman med perspektiv på studie- och yrkesvägledning utifrån verksamheternas behov och förutsättningar,
- öka antal användare av Skolverkets webbaserade metodbank för studie- och yrkesvägledning i undervisningen,
- öka antalet fristående skolor som deltar i utbildningspaketet,
- skapa en webbutbildning baserad på utbildningspaketet skola-arbetsliv
- förstärka valideringsarbete och studie- och yrkesvägledning inom yrkesutbildningsområdet.

### 8.2 Spridning

- sprida resultatet av utbildningspaketet för att stödja skolhuvudmän i vilka framgångsfaktorerna varit och vad som föranlett satsningarna,
- fortsätta att utveckla stöd för huvudmän för att genomföra den obligatoriska praoen i grundskolan och utveckla ett praohandledarstöd till arbetsplatser,
- utveckla ett stödmaterial om studie- och yrkesvägledning i den vida bemärkelsen för studie- och yrkesvägledare,
- uppmärksamma och sprida hur studie- och yrkesvägledning kan motverka segregationens mekanismer och bryta traditionsbundna val,

- ta tillvara erfarenheterna från genomförda insatser för att underlätta övergångar mellan gymnasieskolan och arbetslivet för elever med funktionsnedsättningar i samverkan med insatser som gäller etablering på arbetsmarknaden för elever med intellektuell funktionsnedsättning<sup>59</sup>,
- sprida aktuell forskning och kunskap om studie- och yrkesvägledningsområdet.

### 8.3 Uppföljning och samverkan

- följa upp genomförda utbildningspaket och erbjuda ett stöd för fortlöpande och systematiskt arbete med studie- och yrkesvägledning i undervisningen
- ökad samverkan med andra uppdrag och insatser på Skolverket,
- följa upp kvaliteten i Skolverkets kurser för studie- och yrkesvägledare, skolledare och lärare runt om i landet,
- i samverkan med lärosäten och forskare utveckla nya fortbildningsinsatser och kurser för skolpersonal,
- fortsätta samverkan med andra myndigheter som arbetar med vägledningsfrågor.

---

<sup>59</sup> Regeringsbeslut 2017-12-18. Regleringsbrev för budgetåret 2018 avseende Statens skolverk. U2017/05023/BS (delvis), U2017/05037/S.